

## Lasītprasme

Ilze Ivanova (LU)

Viens no mūžmācīšanās darbības virzieniem ir jaunu pamatprasmju apguve, kas nepieciešamas sekmīgai karjeras veidošanai, savas personības pašizaugsmei, spējai konkurēt darba tirgū, darboties daudz kultūru sabiedrībā. Rodas jautājums – kādas tad ir „vecās pamatprasmes”. Ikviens droši atbildēs, ka lasītprasme un rakstītprasme ir nozīmīga jebkurā laikmetā. Vai šodien mēs daudz lasām? Ko lasām? Vai šodien daudz rakstām rokrakstā? Vai vajag rakstīt rokrakstā? Vai lasīšanu un rakstīšanu ietekmē ģimenes sociālais stāvoklis? Kas lasa labāk, ātrāk – zēni vai meitenes? Kas iemācās ātrāk lasīt bērni pilsētā vai laukos?

Pastāv arī viedoklis, ja bērībā vecāki daudz lasa priekšā, lasa kopā, bērns ātrāk iemācās lasīt un lasa ar prieku. Pastāv arī viedoklis, ka lasīšana priekšā saistās arī ar vecvecāku pasaku stāstīšanu un lasīšanu. Šie ir jautājumi, kas uztrauc un nodarbina pētnieku prātus. Ja agrāk uzskatīja, ka lasītprasmes rādītājs ir bērna spēja izlasīt vārdus (tehniski lasīt), tad tagad uzmanība tiek pievērsta lasītprasmei. Tas nozīmē – prot lasīt un saprot lasīto. Lasītprasme ir spēja saprast tekstu, uztvert būtiskāko informāciju, prast analizēt tekstu. Skolu pieredze ir parādījusi, ka lasītprasme ir mācīšanās atslēga. Starptautiskie lasītprasmes pētījumi liecina, ka starp 50 pētījuma dalībvalstīm Latvija ieņem augsto 11. vietu, 2006. gadā Latvijā bija 13. vietā, un toreiz pētījumā piedalījās skolēni no 40 valstīm.

Latvijas Universitātes (LU) Izglītības pētniecība institūta vadošā pētniece Antra Ozola norāda:

“Latvijas ceturto klašu skolēnu sasniegumi lasītprasme kopš to mērīšanas sākuma 2001. gadā vienmēr ir bijuši salīdzinoši augsti. Šajā vecuma grupā šobrīd esam ne tikai spējuši saglabāt iepriekšējo līmeni, bet arī progresēt kopā ar diezgan lielu valstu skaitu, kam arī ir šādas attīstības tendences. Domāju, ka ar sākumizglītības kvalitāti valstī varam būt apmierināti.”

Skolēnu lasītprasme ceturtajā skolas gadā ir īpaši nozīmīga, jo šajā laikā notiek pāreja no lasīt mācīšanās uz mācīšanos lasot.

2016. gadā veikts starptautiskais pētījums par skolēnu lasītprasmi 4. klasēs.

- Pētījuma mērķis – palīdzēt pilnveidot lasīšanas mācīšanos un mācīšanu, kā arī Latvijas izglītības sistēmu kopumā.
- Dalību "IEA PIRLS 2016" pētījumā Izglītības un zinātnes ministrija nodrošina sadarbībā ar projekta partneri – Latvijas Universitāti.

### "IEA PIRLS 2016" pirmie rezultāti:

- Starp 50 pētījuma dalībvalstīm Latvija ieņēmusi augsto 11. vietu. Virs mums ir Krievija, Honkonga, arī Somija, Polija, Zviedrija. Toties ranga tabulā apsteigta Dānija, Lietuva, Itālija, Vācija, ASV, Nīderlande, Beļģija un daudzas citas valstis.

- Visaugstākie 4. klases skolēnu lasītprasmes sasniegumi joprojām ir Rīgas skolēniem. Sasniegumi nav paaugstinājušies Zemgalē.
- Visaugstākie vidējie skolēnu lasītprasmes sasniegumi ir Rīgas sākumskolās.
- Gandrīz visās pētījuma dalībvalstīs meiteņu lasītprasmes sasniegumi 4. klasē ir statistiski nozīmīgi augstāki par zēnu vidējiem sasniegumiem. Sasniegumu starpība starp dzimumiem Latvijā 10 gadu laikā ir samazinājusies, tomēr tā joprojām ir nozīmīga.
- Starptautiski salīdzinoši Latvijas skolēniem ir ievērojami zemāks savu lasīšanas prasmi pašnovērtējums, nekā varētu gaidīt pie tik augstiem sasniegumiem.
- Kopumā Latvijā skolēniem ar krievu mācību valodu ir statistiski nozīmīgi augstāki sasniegumi lasītprasmē nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu, bet krievvalodīgajiem skolēniem laukos ir īpaši zemi vidējie lasītprasmes sasniegumi.
- Latvijas lauku teritoriju skolās ir salīdzinoši vairāk skolēnu, kuri sasnieguši tikai zemu lasītprasmes līmeni, nekā citās urbanizācijas grupās.
- Reģionu skolu audzēkņu lasītprasme kopumā ir augusi un izlīdzinājusies pa novadiem.
- Sākumskolas skolēnu un vidusskolēnu lasītprasmes rādītāji ir augstāki par pamatskolas skolēnu rādītājiem, ko var skaidrot ar pāreju no viena pasniedzēja pie vairākiem, kā arī jauniešu attīstību.
- Informatīvo tekstu lasītprasmes rezultāti visu skolēnu vidū ir augstāki nekā literārajos tekstos.
- Skolēniem labāk padodas sarežģītu nekā salīdzinoši vienkāršāku uzdevumu izpilde.
- Skolēniem labāk padodas lasīšana informācijas ieguvei, nekā lasīšana literārās pieredzes gūšanai, tāpēc pētnieki iesaka skolās ar latviešu mācību valodu vairāk uzmanības pievērst literāro tekstu lasītprasmes attīstīšanai.
- Atšķirības lasītprasmes vērtējumos novērojamas arī atkarībā no mācību valodas – starp skolēniem, kuri mācību vielu apgūst krievu valodā, lasītprasmes progress ir straujāks nekā starp tiem, kuri mācās latviešu valodā.
- Visās 50 pētījumā iesaistītajās valstīs meitenes ir labākas lasītājas, bet puisi lasītprasmes rādītāji ir straujāk paaugstinājušies
- "PIRLS 2016" pētījumā piedalījās 4157 skolēni, viņu vecāki, skolotāji un skolu direktori no 150 skolām.
- Pētījuma instrumenti ir lasītprasmes novērtēšanas testi, skolēnu aptaujas, vecāku aptaujas, skolotāju aptaujas, skolu direktoru aptaujas, aptauja valsts līmenī par izglītības sistēmu.

Vai skolēnu lasītprasme turpmāk varētu uzlaboties ?

Guntra Kaufmane (VISC) pauž viedokli, ka "projekta Skola 2030 ietvaros jaunajā izstrādātajā mācību saturā ietverta starpdisciplināra pieeja, kas nozīmē, ka vienu tematu iespējams apgūt vairākās mācību stundās. Jaunajā mācību programmā tiks iekļauts jauns mācību modulis – ekspratība, ar kura palīdzību skolēni varēs uzlabot savas lasītprasmes un rakstītprasmes ne tikai latviešu valodas un literatūras stundās. Šo mācību moduli varēs izmantot jebkurā mācību priekšmetā, kurā norit darbs ar tekstu, piemēram, ķīmijas un fizikas stundās."

Guntra Kaufmane norāda arī, ka „jaunajā mācību programmā iekļautas septiņas caurviju prasmes, no kurām divas attiecas uz skolēnu pašvērtējuma celšanu, jeb

pašizziņas un pašvaldības prasmes, kuras īstenojot, skolēns varēs izvirzīt jēgpilnus mērķus, kontrolēt savu mācīšanās procesu, kā arī objektīvi novērtēt savus sasniegumus.”

Šādu lasītprasmes pētījumu būtu nepieciešams veikt arī pieaugušo izglītībā, lai pilnveidotu pieaugušo izglītošanos.

**Raksta izveidē izmantoti šādi avoti:**

<https://www.ipi.lu.lv/publikacijas/>

[https://www.ipi.lu.lv/fileadmin/user\\_upload/lu\\_portal/projekti/ipi/Publikacijas/elektronisks\\_PIRLS2016\\_nacionalais\\_zinojums.pdf](https://www.ipi.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/ipi/Publikacijas/elektronisks_PIRLS2016_nacionalais_zinojums.pdf)

<https://www.diena.lv/raksts/viedokli/latvija/eksperte-latvijas-skolas-jamegina-celt-skolenu-lasitprasmes-pasnovertejumu-14186271>

Šajos avotos var atrast detalizētu informāciju un tās analīzi par lasītprasmi.